

**ОРТО КЕСИПТИК ЖАНА БАШТАЛГЫЧ БИЛИМ БЕРҮҮЧҮ МЕКЕМЕЛЕРИНЕ
ОКУТУУ МЕТОДОЛОГИЯСЫ БОЮНЧА СУНУШТАЛАГАН ОПТИМАЛДУУ
ЖАНА ТАЛАШТУУ СУНУШТАР****ПРЕДЛОЖЕНИЯ, КОТОРЫЕ СЧИТАЮТСЯ ОПТИМАЛЬНЫМИ И СПОРНЫМИ
В СРЕДНЕ-ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ И ОБЩЕСРЕДНИХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ
УЧРЕЖДЕНИЯХ****PROPOSALS THAT ARE CONSIDERED OPTIMAL AND CONTROVERSIAL IN
SECONDARY VOCATIONAL AND SECONDARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

Аннотация: Макалада учурдагы билим берүүдөгү интерактивдүү методдордун канчалык деңгээлде практикада эффективдүү пайдаланылып жаткандыгы жөнүндө баяндалат жана билим берүүгө салмактуу салым кошкон педагогдордун оптималдуу ыкмаларынын бүгүнкү күндөгү орду жөнүндө баяндалат.

Аннотация: В данной статье рассказывается об эффективности использования интерактивных методов обучения на практике в учебных заведениях и место оптимальных методов в обучении заслуженных в образовании педагогов.

Abstract: This article describes the effectiveness of the use of interactive teaching methods in practice in educational institutions and the place of optimal methods in the training of teachers deserved in education.

Түйүндүү сөздөр: педагогика, методика, интерактив, билим берүү,

Ключевые слова: педагогика, методика, интерактив, образование,

Key words: pedagogics, methodology, interactive, education, society.

Учурдагы кыргыз турмушундагы кризистин башкы себеби – бир коомдон экинчи коомго, тоталитардык буйрукчул системадан жарым-жартылай демократиялык коомго өтүү мезгилиндеги адамдардын аң-сезиминдеги боштук, мурдагы түзүлгөн идеалдардын кыйрашы, жаны идеяларды аң сезимге алып келеер идеологиянын жоктугу, рынок шарттарына байланыштуу калктын психологиясындагы өзгөрүүлөр, мектептин, мугалимдин, ата-эненин жана окуучунун башына түшкөн экономикалык кыйынчылыктар.

Айрымдар азыркы окуу жайларда педагогикалык технологияларды окутуунун форма жана методдорун өзгөртүү керек деп, бир предметти башка бир, же бир нече предметтер менен интеграциялоо (адабият-риторика, адабият- тил, риторика-адабият) окутуунун жамаатташкан ыкмаларын практикалоо: семинар, коллоквиум, дискуссия, адабий сот, адабий жана экологиялык окуу, минипрактикум сыяктуу салттуу эмес жолдорду колдонуу керек десе, А.М.Моисеев «учурда көбөйүп, а түгүл, модага айланып жаткан инновациялык билим берүү мекемелеринин бир топ ресурстарын түзгөндө гана ошол методдор натыйжа берерине токтолуп, андай ресурстарга төмөнкүлөрдү көрсөтөт: бала ресурсу, кадр, инфраструктура, финансы, материалдык техникалык ресурстар (интерьердин байлыгы жана башка тышкы көрүнүштөр); концептуалдык; информациялык; програмалык-методикалык; консультативдик мотивациялык ресурстар». Мындай караганда, ушул ресурстардын баарын азыркы Кыргызстандын экономикалык абалы менен талаптагыдай жогорку деңгээлде түзүп чыгуу кыйын.

Учурдагы билим берүүнүн мыктылары азыркы окутуу процессин өркүндөтүүнүн бир жолу катары интерактивдүү окутууну сунуш кылат. Интерактивдүү деген терминдин мааниси «интер» - деген сөз «өз ара карым-катнаш», “кол кабыш кылышып” дегендей мазмундагы орустун «взаимный» деген сөзүнө туш келерин жана ага «акт» - «кыймылдуу көрүнүш» («действие») деген жалгашарын айтып, мунун маңызы окуучунун аңгеме-

сукбаты, диалогу (компьютер менен, башка бирөө менен) дейт да, мындай ыкмада окуучу өзүнүн интеллектуалдуулугун сезет, окуу процессин натыйжалуу кылат, ошондой эле бул жол менен иштөөдө ар бир тапшырмада дээрлик бардык окуучулар катышат. Окутуудагы жамааттык иштердин «чоң- тегерек», «аквариум», «мээ чабуулу», «дебат», сыяктуу формалары эффект берет.

Мындагы башкы нерсе окуу процессин проблемалаштыруу экендиги көп айтылууда. “Аны үчүн ой жүгүртүүнү активдештирүүчү методдор керек. Аларга мээ чабуулун киргизген аалымдардын бири В.А.Бухвалов. «Мээ чабуулу» – бул ой жүгүртүү ассоциацияларына негизделген жооп табуучулардын тобунун ар кандай божомолдордон келип, тапшырманы чечүү жолу,” - деп аны автору катары америкалык окумуштуу А.Осборнду белгилейт да, ал эми экинчи бир ыкма катары синетиканы көрсөтөт. Анын мүнөздүү касиети катары чыгармачыл тапшырмаларды аткарууда окшоштурууну (аналогияны) негизде алган, ошол аркылуу жооптуу издөөнү жеңилдеткен ыкманы айтат да, анын негиздөөчүсү катары жыйырманчы кылымдын 50-жылдарындагы У.Гордондун атын көрсөтөт. Системалык анализ деген ыкмасында болсо проблемалык системанын, алардын элементтеринин байланышын жана башка системалар менен карым-катышын анализдөө жолу менен таап чыгуу экендигин айтуу менен аны иштеп чыккандар Р.Винер, У.Эшби жана В.Богданов, дагы бир катар окумуштуулар болгон-дейт В.А.Бухвалов.

Тилекке каршы, мындай ар кыл инновацияларга каршы чыккандар да жок эмес.

Айрым бир окуу жайлар, окутуучулар кылымдарды карыткан окутуунун сабак формасынан баш тартса, айрымдар ошол салттуу сабак менен эле көздөгөн максатын аткарып келүүдө.

Орусия билим берүү академиясынын академиги З.Малькова жаңы муундагы билим берүү тууралуу ой жүгүртүп, анын башкы артыкчылыгы катары салттуулук менен инновациялуулуктун карым – катышын; баланы борбор кылып алган «детоцентристик» мекеме экендигин, ошондуктан ал балага уя болорун, эгер Баланы Күн десек, башкалардын баары анын айланасында тегеренип жүрөрүн; баланы өзүнө тартып турган, ыйманы ысык мекеме болушун; гумандуу демократиялык биримдик түзүшүн; ден соолукка кам көрүшүн; ийгиликтердин жаралышын; ой жүгүртүүгө көнүктүрүшүн; электрондук – маалыматтык технологияларды сунушташын; туруктуу, ыймандуу атуулду тарбиялашын белгилейт. Окумуштуу 77 % балдар окуучу-окутуучу мамилеси деген түшүнүктү окутуучуну тескөөчү («тур», «отур», «чуркаба», «секирбе») катары гана элестетерин айтат. СССР кезинде атайын орто кесиптик окуу жайларындагы 65 пайызы окуу жайга көңүлү тартпай барчу экен да, азыр бул цифра андан да арбыгандыгын билдирет. Мамлекет окуу жай имараттарын арзан курууга тырышканы жакшы эместигин, анын малканадан айырмасы болорун айтуу менен балдарды жакындаштырып, алардын ортосундагы тайпаларга бөлүнүү, курактык айырманы талкалоо зарылдыгын белгилейт. Академик 1983- жылы АКШда элүү миң компьютер болсо, он эки жыл ичинде бул жактан өсүш жүз барабарды түзүп, беш жарым миң компьютерге жеткенин, алардын жетимиш пайызы интернетке туташтырылганын, окутуу процесси компьютер, видеосистема, кабелдик телевидение, спутник байланышы аралашып, окуучу окуу жайга барбай эле, кааласа ЖОЖдун профессорунун лекциясынын текстин интернет аркылуу окуп аларын жазып, жаңы муундагы окуунун үлгүсүн алдыга таштайт.

Соңку жылдарда «педагогикалык технология» деген термин лексиконубузга активдүү аралашып, ушундай наамдагы китептер чыгып, кафедралар ачылып, конференциялар өтө баштады. Бул кандай термин жана кандай түшүнүктү туюнтат? В.И.Далдын сөздүгү боюнча: технология бул «наука техники – заводской, ремесленной, промысловый обиход», Ожеговдун сөздүгүнө караганда «совокупность процессов обработки или переработки материалов», ал эми чет өлкөлөрдөн орус тилине кирген сөздөрдүн сөздүгүндө «совокупность знаний о способах и средствах проведения производственных процессов, например, технология металлов, химическая технология, технология строительных работ и т.д.» деп айтылат. Мына ушундай аныктамалардан

кийин технология дегендин педагогикага кайнаса каны кошулбаган термин экени тастыкталып турат, айталык, слесарь же токарь жөнөкөй бир металлдын куюлмасынан татаал бир деталдарды чыгарып, ары машинага салып жатат дейли, а баланы тетикке, окутуучуну болсо ошол тетикти жасап жаткан технологго салыштырууга болобу?

«Окутуунун технологиясы түшүнүгү, -деп жазат Н.Ибраева, жыйырманчы кылымдын элүүнчү жылдарынын аягында пайда болуп, педагогикалык илимде салыштырмалуу жаңы багыт. Ал эң биринчи америкалык, анан батыш европалык окуу жайларды реформалаган учурларда пайда болгон. Андыктан, терминдин өзү биздин өлкөдө пайдаланылбаган».

Соңку чейрек кылымда көп айтылган «кызматташтыктын педагогикасы» да аудиториялык формага негизделип иш жүргүзгөндүгүн Е.К.Дьяченко төмөнкүдөй жазат: «С.Н.Лысенкованын тажрыйбасын алалы. Кандай гана уюштуруу формаларын жүргүзбөсүн, неге ал кадимки аудиториялык (класстык) окутуу формасынан кайтпайт? София Николаевнанын окуу иштерин уюштуруусунун негизги формасы – бир эле кезде бүт аудиториядагы (класстагы) окуучулар менен иштеше билүү, анын окуучулары өз алдынча иштей билет, ал болсо айрым бир окуучу менен алектенет. Ошентип, анын бүт «технологиясы» - жамааттык – кошоктошкон жекелик ыкмаларды колдонуунун типтүү учуру... В.Ф.Шаталовдо да окуучулар менен иштешүүнүн жетектөөчү формасы жалпы класстык форма, ошол процессте ал таяныч конспектилерди колдонот, блок менен жаңы материалдарды берет жана доскадан окуучулардын билимин текшерет. Анын окуучулары өз алдынча көп алектенип, иштешет. Ошолордун баары класстык-сабак системасында ишке ашат. Анын өзү айтып-жазып жүргөн «миңдеген усулдук ыкмалары», чынында, бир гана сөз менен жыйынтыкталат: жамааттык-кошоктошкон-жекелик ыкманы өркүндөтүү, дагы тагыраак айтканда, класстык-сабак системасы...» Ушундай эле нерселерди адабият мугалими Е.Н.Ильинге карата багыштоо да жөндүү. Аны үчүн жалпы класстык жумуш, бүт класс менен полилог (сукбатташуу) уюштуруу баарынан маанилүү. Албетте, көп көңүл окуучунун текст менен жекече иш жүргүзүүсүнө бурулат. Ал ушунчалык чеберчилик менен сабагын өткөрөт деңиз, анан ошонун баары жалпы класстык сабактарда эле, түп тамырынан бери жамааттык-кошоктошкон-жекелик ыкмада ишке ашып жатат... Кызматташтык педагогикасынын башкы өкүлдөрүнүн бири Ш.А.Амонашвили, ал үчүн сабак – бала турмушунун жетектөөчү формасы (окутуунун гана эмес), сабак бул- күн, сабак- кубаныч, достук, чыгармачылык, эмгек, оюн, турмуш. Ш.А.Аминошвили үчүн окутуу процессин уюштурууда кандайдыр бир объективдүү, түп тамырынан өзгөргөн нерсе өкүм сүрбөйт, бардыгы балдарга каратылган, аларды сүйүүгө, алардын эркиндигин коргоп, активдүүлүгүн арттырууга, бактысын алып келүүгө багышталган. Ал үчүн окуу-тарбия процессин толук жана ар тараптуу психологиялаштыруу мүнөздүү. Демек, ушунун баарын ишке ашырууну класстык-сабак системасынан тышкары жүргүзүү мүмкүн эмес».

Кыргыз мектептеринде көп колдонулуп келген сабак-класс системасы чынында, окуучулардын миңдеген муунуна билим-тарбия берип чыгарды жана азыр деле өз милдетин аткарып келе жатат. Биз да бул иште негизинен окутуунун класс-сабак системасына ылайыкталган ыкмаларды жана жолдорду сунуш кылмакчыбыз. Бирок издөөнү сабак системасы менен эле токтоп калбай Г.К.Селевко класстык-сабак системасына альтернативалуу багыттар катары төмөнкүлөрдү бөлүп көрсөтөт:

- 1.С.Н.Лысенкованын технологиясы: комментарийлык башкарууда таяныч схемаларын пайдалануу менен перспективалык, алдыга озуп окутуу.
- 2.Деңгээлди дифференцирлөө технологиясы.
- 3.Милдеттүү натыйжага негизделген деңгээлди дифференцирлеп окутуу (В.В.Фирсов).
4. Кызыкчылыктарга карап дифференцияланган маданий тарбиялоо технологиясы (И.Н.Закатов).
- 5.Окутуунун индивидуалдаштыруу технологиясы (Инге Унт, А.С.Границкая, В.Д.Шадриков).
6. Программалык окутуу технологиясы.

7. Окутуунун жамаатташтык ыкмасы (А.Г.Ривин, В.К.Дьяченко).
8. Топтук технологиялар.
9. Окутуунун компьютердик (жаңы маалыматтык) технологиялары.

Акыр аягында ар бир билим берүү мекемелериндеги окуучуларга индивидуалдуу мамиле жасоо аркылуу жогоруда белгилүү педагогдордон берилген ыкмалардын ыңгай келгенин ар бир окутуучу шартына карап, өз окутуу методологиясына киргизүүгө болот. Компетенттүүлүк талаптарына ылайык билим алуучуга анын жеке жана кесиптик инсандык сапаттарга татыктуу жолдо тарбиялоодо цивилизация агымы менен параллель кетүү мамлекеттин билим деңгээлин көтөрүүгө кошкон жакшы салым болот.

Адабияттар:

1. Балл Г.А. О психологическом содержании понятия «задача» — Вопросы психологии, - 1970, №6, - С.75—85
2. Л. Земцова Организация процесса обучения как мотивирующий фактор. Автореф. дисс. канд. психологическом наук - М., 1978
3. Менчинская Н.А. Вопросы умственного развития ребенка.-М., 1970. - С.219.
4. Петровский А. В., Ярошевский М. Г. Психология. –М. Академия, - 1998. -С.512.
5. Островский А.И. Что означает решит задачу? Математика в школе. М., 1962. - С. 89.